

Capitolul V
DEMOGRAFIA POPULAȚIEI SATELOR

Sat – țărănime – agricultură, iată triada care încheie în ea profunde semnificații istorice, sociale, economice și culturale, reprezentând, de-a lungul secolelor, cea mai importantă realitate, echivalentă cu aceea a poporului român, cu permanența și continuitatea sa pe teritoriul național de astăzi.

Populația satelor, denumită în vremea noastră „populație rurală”, solicită, pentru analiza sa demografică, concursul multor discipline, printre care istoria, geografia istorică, filologia, și nu în ultimul rând etnografia, antropologia și folcloristica. Realitatea este complexă, rădăcinile sale sînt adînci, de o puternică vitalitate. Pe de altă parte, ea, populația satelor, a cunoscut în ultimele patru decenii, adînci schimbări, cît nu le-a cunoscut în istoria sa milenară.

Vorbind astăzi despre populație rurală, țărănime și agricultură, va trebui să avem în vedere distincția generată de trei statute: cel *rezidențial* – populația care locuiește la sate și în comune, cel *economic* – populația avînd drept îndeletnicire agricultura (în înțelesul complex al acesteia) și *social* – țărănimea drept clasă socială și categorie socio-profesională.

În raport cu acestea se constituie trei subpopulații: populația rurală, populația activă agricolă și categoria socială „țărani”. Identitatea dintre aceste trei subpopulații, existentă pînă acum trei decenii în urmă, astăzi nu mai este valabilă, ca urmare a profundelor schimbări politice, sociale și economice pe care le-a cunoscut satul, într-o

perioadă relativ scurtă de timp. Semnificativă, sub acest raport, este situația consemnată la ultimul recensământ al populației de la 5 ianuarie 1977. Populația rurală, în număr de 11 320 565, reprezentând 52,5% din populația României, era, sub raport *social*, constituită nu numai din țărani, ci și din alte categorii sociale: țărani cooperatori dețineau 39,2% din populația satelor, țărani cu gospodării individuale 6,7%, deci împreună sub denumirea generică de „țărănime”, ei reprezentau aproape 46%; muncitorii aveau o pondere de 44,6% în populația satelor, intelectualii-funcționari 4,7%, restul reprezentând, alte categorii sociale. Cît privește populația activă de la sate, aproape 62% era ocupată în agricultură (inclusiv silvicultură), 25% era ocupată în sectorul secundar (industrie și construcții), iar restul de 13% – în sectorul terțiar. Satul nu mai este astăzi numai al țăranilor, iar agricultura a încetat să mai fie singura îndeletnicire a oamenilor de la sate. Mai mult, agricultura nu este practică numai de țărani; o parte reprezintă agricultura de stat, iar persoanele ocupate aici intră în categoria socio-economică de „personal muncitor.”

Această mutație – căci despre mutație este vorba – se înscrie la loc de frunte în bilanțul transformărilor profunde care marchează trecerea de la satul românesc tradițional – relativ bine studiat prin strădania echipelor monografice ale școlii sociologice a profesorului Dimitrie Gusti – la satul contemporan – satul socialist – aflat, în continuare, într-un dinamic proces.

Analiza demografică este ținută să facă distincție între populația rurală – în care țărănimea reprezintă astăzi mai puțin de jumătate – și țărănimea, cu cele două componente ale sale: țărani cooperatori și țărani cu gospodării individuale. Informațiile statistice privind populația rurală sînt mai bogate și ele se referă la numărul și structura demografică a acesteia, la fenomenele demografice – natalitatea, mortalitatea, nupțialitate –, la familie; informațiile privind țărănimea sînt mai reduse, fiind limitate la numărul și structura demografică a acesteia. Este important deci de reținut că unele constatări ce se desprind din analiza populației rurale nu sînt integral valabile pentru țărănime, împrejurare ce se cere luată în considerare de îndată ce se încearcă o explica-

ție cauzală pornind de la rolul modelelor și submodelelor culturale și de la influența acestora asupra fenomenelor demografice, de la rolul comportamentului demografic, ca atitudine față de căsătorie, naștere și familie.

Formelor fundamentale de habitat – oraș și sat – le corespund două subpopulații principale: urbană și rurală, diferențiate nu numai prin statut rezidențial, ci și statut economic, social și cultural. Între ele se constituie relații și interdependențe în așa fel încât analiza populației rurale este obligată să recurgă la demersul sistemic și să se refere în permanență și la populația urbană

Potrivit metodologiei în vigoare, populația rurală cuprinde persoanele al căror domiciliu legal este *comuna*, în timp ce populația urbană are drept domiciliu legal *municipiul, orașul și comuna suburbana*.²² Statutul social-economic al fiecăreia din cele două subpopulații a evoluat sensibil în decursul timpului. Până în urmă cu trei decenii populația rurală era aproximativ egală cu țărâtimea, cu populația agricolă, după cum atestă datele statistice obținute la recensămintele din 1930 și 1948. În aceste condiții, în care apărea bine marcată deosebirea dintre sat și oraș, s-a elaborat și a acționat un *model cultural rural* sau *țărănesc* și un *model cultural urban*. Abia în condițiile edificării socialismului, ale noilor relații sociale, grație unor strategii corespunzătoare, se reduce sistematic deosebirea dintre sat și oraș, dintre munca agricolă și ea industrială, dintre populația rurală și cea urbană. În ultimă analiză, se generalizează *modelul cultural socialist* – comun atât mediului urban cât și celui rural – în cadrul unui proces amplu de omogenizare politică, socială și economică, cu efecte directe asupra fenomenelor demografice.

Ceea ce reține atenția atunci când se studiază fenomenele demografice din mediul rural între cele două războaie mondiale, este caracterul *diferențial* al acestora: fertilitatea diferențială, mortalitatea diferențială, nupția-

²² Statistica oficială prezintă datele în următoarea clasificare: municipii și orașe, comune suburbane, comune. Primele două se întrunesc pentru a ne da „populația urbană”, iar comunele formează „populația rurală.” Le corespund simetric noțiunile de „mediu urban” și „mediu rural.”

litatea diferențială. Într-o formulare succintă, populația rurală avea următoarele caracteristici demografice: o structură tînă din punct de vedere al vîrstei, un nivel mai ridicat al natalității și mortalității, un potențial reproductiv mai mare, exprimat în proporția mai ridicată a populației feminine de vîrstă fertilă, o dimensiune mai mare a familiei, continuînd tradiția familiei extinse din istoria noastră, un nivel moderat al nupțialității și unul foarte scăzut al divorțialității. Aceste trăsături, clar afirmate între cele două războaie, le întîlnim și la începutul perioadei pe care o analizăm, consemnate de recensămîntul populației și al agriculturii din 25 ianuarie 1948. Următoarele recensăminte – 1956, 1966 și 1977 – ca și datele statisticii demografice curente pe perioada 1948–1984, permit urmărirea schimbărilor ce s-au produs afit în structura populației rurale, cît și în caracterul fenomenelor demografice.

1. Evoluția numărului populației rurale

De-a lungul istoriei, populația rurală a reprezentat majoritatea covîrșitoare a populației României. Se estimează că la începutul secolului al XIX-lea proporția era de 84,5%, în populația totală, în anul 1912, de 83,7%, pentru ca la recensămîntul din 1930 să ajungă la 78,6%. Cu alte cuvinte, diminuarea ei s-a produs lent, reflectînd trăsăturile procesului de industrializare a țării.

Prima constatare este aceea că; populația rurală, avînd aproximativ aceeași proporție în 1948 ca și în 1930, a scăzut sistematic în ultimele decenii, în măsura în care industrializarea țării a generat un amplu proces de urbanizare. Acesta din urmă a fost însoțit de o masivă migrație a populației rurale spre oraș, facilitată, deopotrivă de cooperativizarea agriculturii și de formarea unui disponibil de forță de muncă ca și de crezarea locurilor de muncă în sectoarele secundar și terțiar. Scăderea populației rurale între recensămîntul din 1948 și cel din 1977 este de 836 915 persoane. Ținînd seama de faptul că excedentul natural al populației rurale în perioada 1948–1976 a fost de 4 288 048 persoane, înseamnă că populația rurală a cedat în intervalul amintit, în favoarea populației urbane, cel

Tabelul nr. 46

Numărul populației rurale, ponderea ei în populația totală și ponderea populației active din sectorul primar la recensămintele din 1930, 1948, 1956, 1966 și 1977 și estimăția 1984

	29 decembrie 1930	25 ianuarie 1948	21 februarie 1956	15 martie 1966	5 ianuarie 1977	1 iulie 1984*
1. Populația rurală	11 229 476	12 159 485	12 015 186	11 797 449	11 322 570	10 789 543
2. Ponderea ei în populația totală (%)	78,6	76,6	68,7	61,8	52,5	47,7
3. Ponderea populației active din sectorul primar (%)	77,1	79,9	69,7	57,1	36,8	29,2

* Pentru anul 1984, este vorba de populația ocupată și nu activă (la sfârșitul anului); pentru 1948, vezi Halus (1981).

puțin 5 000 000 persoane. Acest transfer de populație, condiționat de marile transformări politice, sociale și economice, a avut la rîndul său importante implicații și consecințe, pe multiple planuri. Agricultură a contribuit substanțial la crearea industriei socialiste; țărănimea a pus la dispoziția industriei și celorlalte ramuri neagricole din economia socialistă un volum considerabil de resurse de muncă.

A doua constatare, importantă sub aspect socio-economic, este faptul că pînă la recensămîntul din 1956, populația rurală era aproximativ egală cu populația activă agricolă, adică statutul rezidențial era același cu statutul socio-economic. Abia recensămîntul din 1966 consemnează rezultatul unor mutații în structura populației rurale: ea nu se mai reduce la populația agricolă. Tendința este și mai evidentă în 1977: populația rurală reprezintă 52,5% din populația totală, în timp ce populația activă din primar (agricultura și silvicultura) s-a redus la 36,8% în populația activă totală a României. Diferența reprezintă populația activă din industrie și alte sectoare neagricole.

Este locul să subliniem semnificația importantă a acestei tendințe. Urbanizarea, ca strategie complexă, în concepția românească actuală, nu înseamnă numai creșterea populației urbane, a ponderii acesteia în populația totală, însoțită, evident, de transformarea și perfecționarea orașelor. Ea înseamnă și transferarea caracteristicilor urbane – sociale, economice, culturale, edilitare – asupra satului. Populația rurală își diversifică structura socială și economică; crește ponderea populației rurale-ocupate în sectoarele secundar și terțiar, după cum s-a spus sistematic ponderea clasei muncitoare în sînul populației rurale.

Să mai amintim că creșterea populației urbane se realizează pe trei căi: excedentul natural al populației urbane, excedentul migratoriu – datorat fluxului de populație rurală spre orașe – și schimbări în împărțirea administrativă a țării (declararea unor localități rurale drept urbane, modificarea limitelor orașelor etc.). Or, din punct de vedere al populației rurale, numărul ei scade nu numai prin migrație către oraș, ci și prin transfor-

marea unor localități rurale în localități urbane – una din caracteristicile fundamentale ale strategiei sistematizării teritoriului național și al localităților. Prin urmare, dobândirea statutului de persoană rezidentă în urban se poate realiza pe două căi: prin mobilitatea geografică sau rezidențială, presupunând un „transplant” de persoane sau „cuiburi” (familii) de la sate la orașe și prin schimbarea oficială a statutului rezidențial, ca urmare a declarării unor localități rurale drept urbane. Prima modalitate este aproape în întregime însoțită de mobilitate profesională și socială; ea pune probleme complexe de integrare, asimilare și aculturație care însă, în condițiile socialismului, se rezolvă mai ușor. Cea de a doua modalitate nu generează în aceeași proporție și cu aceeași intensitate mobilitatea profesională și socială. Nefiind însoțită de „transplant” sau „desrădăcinare”, procesul de urbanizare se realizează mai lin. Nu este deci surprinzător că vom întâlni – așa cum a arătat recensământul din 1966 – orașe în special mici, în care majoritatea populației active era ocupată în sectorul primar (Measnicov, Hristache, Trebici, 1977), după cum sînt comune în care o proporție apreciabilă a populației active lucrează în sectoarele secundar și terțiar.

Considerațiile de mai sus sînt indispensabile pentru a sublinia faptul că nici mediul urban și nici cel rural nu sînt medii absolut omogene. Mai mult, modelele urban și rural se întrepătrund. Se remarcă, de pildă, că nivelul fenomenelor demografice din orașele mici și mai ales cele de tip primar sau primar-terțiar, este mult mai apropiat de nivelul fenomenelor respective din mediul rural. Imaginea sugerată în final este cea de „continuum”, bine cunoscută în sociologia urbană: de la capitala țării, municipiul București, pînă la ultima categorie de comune, cu cel mai mic număr de locuitori, avînd drept ocupație principală agricultura, variația caracteristicilor socio-economice și demografice este continuă.

Intensitatea scăderii populației rurale și, respectiv, creșterii populației urbane diferă de la perioadă la perioadă, în cele trei decenii.

Tabelul nr. 47

Ratele de creștere a populației totale, rurale și urbane în perioada 1948–1977 (%)

Perioadele dintre recensăminte	Populația totală	Populația rurală	Populația urbană
1948–1956	1,2	-0,15	4,9
1956–1966	0,9	-0,18	2,9
1966–1977	1,1	-0,38	3,2
1948–1977	1,0	-0,25	3,6

Datele din tabel ar arăta că cea mai rapidă urbanizare ar fi avut loc în anii 1948–1956, ceea ce este însă contestabil parțial. Procesul a avut loc, dar o contribuție importantă a avut și metodologia de împărțire a populației pe medii.²³ De altfel, numărul orașelor a crescut sistematic: în 1948, acesta era de 152, în 1966, de 171, iar la recensămintele din 1966 și 1977, a fost de 236. Ținând seama deci de această împrejurare, perioada cu cea mai intensă „desruralizare” și, respectiv, de urbanizare este cea cuprinsă de anii 1966–1977.

Legea nr. 2 din 1968 cu privire la organizarea administrativă a teritoriului statuează ca formă administrativă comuna, aceasta înglobând mai multe sate. În 1984 existau 2705 comune (135 sînt comune suburbane), cu

²³ La recensămîntul din anul 1948, în mediul urban s-a cuprins populația orașelor și a comunelor suburbane; la recensămîntul din 1956, în mediul urban a fost cuprinsă populația orașelor și populația unui număr de 183 localități asimilate orașelor; la recensămîntul din 1966, în mediul urban s-a cuprins populația orașelor și populația unui număr de 238 localități asimilate orașelor; la recensămîntul din 1977, în mediul urban a fost inclusă populația municipiilor, orașelor și comunelor suburbane, potrivit Legii nr. 2 din 1968 privind organizarea administrativă a teritoriului.

un număr total de 13 123 sate. Or, repartitia comunelor după mărimea lor – după numărul populației – a cunoscut o serie de schimbări semnificative care sînt și ele legate indirect de procesul de cooperativizare a agriculturii și sînt încadrate în acțiunea de sistematizare a teritoriului.

Imaginea a ceea ce înseamnă „mediul rural”, adică comune (fără comune suburbane) și sate este cea oferită de recensămîntul populației și al locuințelor din 5 ianuarie 1977.

Tabelul nr. 48

Populația stabilă după mărimea comunelor și satelor
R.S. România

	Numărul comunelor și satelor		Numărul populației	
	Date absolute	În procente față de total	Date în procente absolute față de total	
<i>Comune</i>	2559	100,0	11 320 565	100,0
10000–19999 loc.	36	1,4	412 260	3,6
5000–9999 „	791	30,9	5 089 407	45,0
2000–4999 „	1571	61,4	5 556 275	49,1
1000–1999 „	151	5,9	255 139	2,2
500–999 „	8	0,3	6627	0,1
Sub 500 locuitori	2	0,1	857	*
<i>Sate</i>	13 149	100,0	12 327 382	100,0
20000–49000 loc.	1	*	26 231	0,2
10000–19999 „	11	0,1	137 367	1,1
5000–9999 „	135	1,0	837 342	6,8
2000–4999 „	1262	9,6	3 665 696	29,7
1000–1999 „	2613	19,9	3 639 706	29,5
500–999 „	3630	27,6	2 614 761	21,2
200–499 „	3463	26,3	1 118 503	9,7
Sub 200 locuitori	2034	15,3	222 776	1,8

Diferența mare între populația celor 2559 comune rurale (fără comune suburbane) și populația satelor se explică prin aceea că, potrivit *Legii organizării administra-*

tive a teritoriului, sînt sate care sînt subordonate municipiilor și orașelor, ele avînd însă statut de sate.

Să remarcăm că mărimea medie a unei comune rurale a fost de 4424 locuitori; majoritatea covârșitoare a populației se află în comunele de 2000–10 000 locuitori. Mărimea medie a unui sat a fost de 933 locuitori, dar peste 80% din populația satelor era concentrată în sate cu 500–5000 locuitori. Importantă este și proporția satelor mici și foarte mici, după cum se vede din tabelul 48.

Numărul de locuitori pe o comună, ca și pe un sat, între 1,966 și 1977 – în condiții comparabile – scade. Gradul de concentrare rămîne însă aproximativ același. Analogia cu trăsăturile procesului de urbanizare se impune imediat. Să reamintim că în legătură cu urbanizarea din România s-a formulat o lege demografică: cu cît mai mare este un oraș, cu atît mai mare este forța sa de atracție (Measnicov, Hristache, Trebici, 1977). Există oare o simetrie inversă pentru mediul rural? Din păcate, datele statistice nu ne permit afirmații categorice în această privință. „Atracția” orașelor mari se exercită asupra comunelor mari sau asupra celor mici? Concentrarea urbană – creșterea proporției populației orașelor mari – are drept corespondent „desconcentrarea” rurală, în sensul creșterii populației din comunele mici? Puținele studii și cercetări sociologice ne arată că migrația spre orașe cuprinde atît comunele mari cît și cele mici. Motivația este, cu precădere, economică.

Cum se repartizează teritorial populația rurală?

Datorită condițiilor istorice în care s-a dezvoltat România, harta repartiției populației rurale arată, la începutul perioadei pe care o analizăm, zone întregi în care populația rurală era absolut predominantă, iar orașele erau practic inexistente. La o proporție medie a populației rurale pe întreaga țară, de 76,6% la recensământul din 1930, proporția cea mai ridicată revenea județului Gorj, cu 94,9% și cea mai scăzută – județului Galați, cu 63,8%. Situația nu era cu mult schimbată la

recensământul din 1948. La celelalte recensăminte, valorile s-au schimbat.

Tabelul nr. 49

Proporția populației rurale pe provincii istorice
la recensămintele din 1930, 1948, 1956, 1966 și 1977 (%)

Provincia istorică	1930	1948	1956	1966	1977
ROMÂNIA	78,6	76,6	68,7	61,8	52,5
Oltenia	87,5	86,7	84,9	77,0	66,3
Muntenia *	85,3	84,4	78,5	72,5	64,7
Dobrogea	71,8	70,9	67,6	57,3	42,7
Moldova	76,7	80,5	78,4	73,7	62,5
Banat	82,6	78,6	61,0	55,8	48,1
Transilvania	83,3	80,5	64,6	55,2	47,6
Crișana-Maramureș	81,7	81,7	69,0	60,8	55,3
Județul cu valoarea maximă	94,9	93,7	89,6	88,5	76,2
Județul cu valoarea minimă	63,8	64,8	59,7	32,2	28,2

* Fără municipiul București.

Proporția populației rurale a scăzut sistematic în toate provinciile istorice și județele țării, dar în ritmuri diferite; decalajul a crescut între județul cu cea mai mare proporție și cu cea mai mică proporție. La recensământul din 1977, județul Bistrița-Năsăud avea o proporție de 76,2% a populației rurale (valoarea maximă) în timp ce județul Hunedoara avea indicele de 23,2%. Pe planul urbanizării înseamnă că ritmul unor județe a fost foarte rapid.

Disparițiile teritoriale pe provincii și județe, în ce privește ruralizarea, reproduc decalajul în dezvoltarea lor economică, moștenire a trecutului. Strategia repartizării raționale a forțelor de producție pe teritoriul țării și a sistematizării localităților, într-o concepție unitară, coerentă, va avea drept rezultat reducerea treptată a decalajelor, prin imprimarea unor ritmuri diferențiate de dezvoltare a județelor și zonelor țării, în favoarea celor mai puțin industrializate și urbanizate.

2. Repartiția populației rurale după sex și vîrstă

Numărul populației rurale ca și repartiția ei pe sexe și vîrstă sînt influențate de trei factori: al nașterilor, al deceselor și al migrației. Imaginea structurii pe care o prezentăm aici trebuie deci văzută ca un efect al dinamicii celor trei factori și, în același timp, ca o premisă care, la rîndul ei, influențează natalitatea, mortalitatea și migrația, în cadrul binecunoscutului raport existent între stocuri și fluxuri demografice. O populație tînără este mai favorabilă natalității și nupțialității, mortalitatea generală a acesteia este mai redusă; o populație îmbătrînită demografic generează o mortalitate mai înaltă, este mai puțin favorabilă fertilității și nupțialității.

Populația rurală, de-a lungul istoriei, a fost o populație tînără, avînd un ridicat potențial reproductiv. Schimbările survenite în perioada 1948-1984 țin pe de altă parte, de modificările regimului demografic al populației totale – scăderea accentuată a mortalității și fluctuația natalității, pe fondul tendinței generale de scădere a acesteia – iar pe de altă parte, de schimbări provocate de migrație. În aceste condiții, structura pe sexe și vîrste a populației rurale apare astăzi profund schimbată, cu unele aspecte ce relevă disproporții demografice între sexe, grupe mari de vîrstă, între populația tînără, adultă și bătrînă.

Procesul poate fi urmărit pe baza datelor recensămintelor din 1948, 1956, 1966 și 1977. Ne vom limita numai la recensămintele din 1948 și 1977, pentru a pune în evidență schimbările survenite în cele aproape trei decenii, echivalente cu durata unei generații, în ce privește repartiția după sex și vîrstă.

În anul 1948, repartiția după sex pentru ambele populații este aproximativ egală, așa cum arată curba de masculinitate.

Valori supraunitare – cum este și firesc dacă ținem seama de faptul că la naștere la 100 (sau 1000) de fete se nasc 106 (sau 1060). băieți – sînt caracteristice grupelor de vîrstă 0–19 ani; ele devin subunitare pentru grupele de vîrstă 20–35 ani, ca urmare a influenței pierderilor directe provocate de cel de-al doilea război mondial (generațiile 1910–1924, în special); la celelalte

grupe, valorile mai reduse ale numărului de bărbați la 1000 femei sînt urmarea fenomenului binecunoscut al supramortalității masculine. Prin urmare, curba de mas-

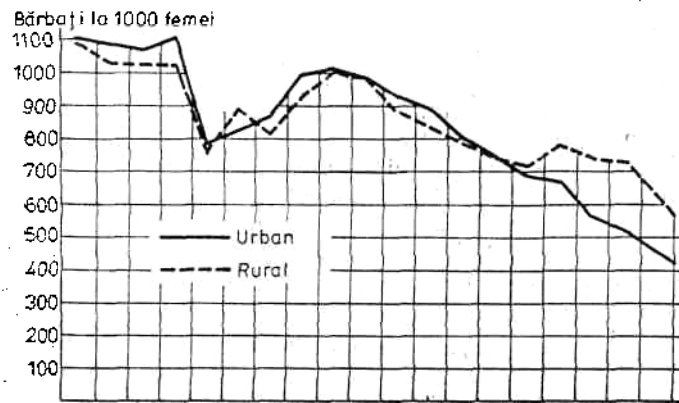

Fig. 15 Curba de masculinitate a populației urbane și rurale din România, 1948.

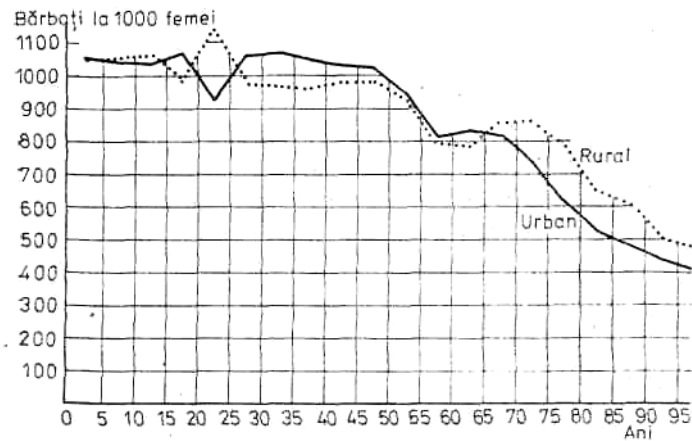

Fig. 16 Curba de masculinitate a populației urbane și rurale din România, 1977.

culinitate pentru ambele populații este marcată de regimul demografic al natalității și mortalității din dece-

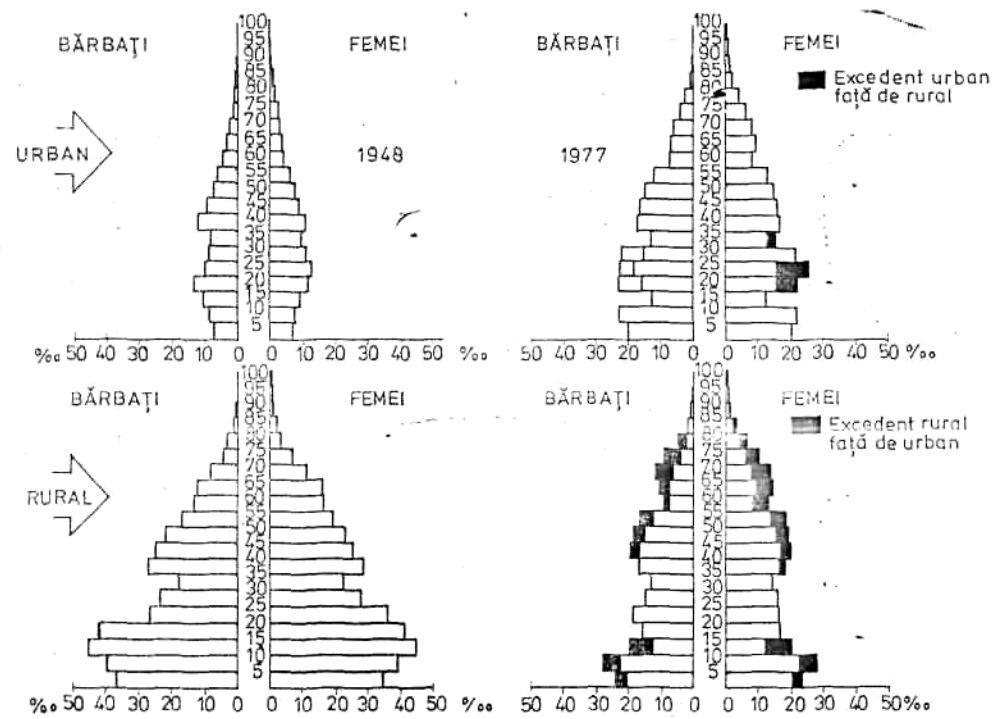

Fig. 17 Piramida vîrstelor populației urbane și rurale în 1948 și 1977 (populația totală a României = 1000,0).

niile anterioare anului 1948, la care se adaugă efectul unor evenimente excepționale.

În schimb, curba de masculinitate a populației urbane și rurale din 1977 aduce un element nou: efectul migrației sat-oraș.

Populația urbană are o proporție mai ridicată a populației masculine în raport cu cea rurală la grupele de vîrstă 25–50 ani, cele mai productive pentru activitatea economico-socială. În schimb, populația rurală beneficiază de o proporție mai mare a bărbaților la grupele pînă la 20 ani și de la 65 ani în sus. Efectul migrației sat-oraș care afectează populația masculină de la sate este evident: populația rurală transferă celei urbane în special bărbați în vîrstă de muncă.

Constatările de mai sus vor fi confirmate de analiza piramidelor vîrstelor pentru populația din anii 1948 și 1977.

Pentru a scoate în evidență particularitățile schimbărilor repartiției după sex și vîrstă, populația totală a României a fost considerată egală cu 1000,0 și, ca atare, fiecare grupă de vîrstă și sex reprezintă ponderea ei în populația totală.

În anul 1948, piramida vîrstelor populației urbane și rurale este determinată numai de regimul de natalitate și de mortalitate specific celor două populații. Se remarcă cele două intrînduri corespunzătoare primului război mondial (generațiile 1915–1920) și celui de-al doilea război mondial, la care se adaugă efectul celor doi ani de secetă, 1945 și 1946 (generațiile 1941–1946).

În anul 1977, cînd populația rurală era aproximativ egală cu cea urbană (52,5% și respectiv 47,5%), situația apare profund modificată. Populația urbană este „excedentară” la grupele de vîrstă 15–35 ani; o particularitate constă în faptul că are un excedent mai mare la populația feminină în vîrstă de 15–35 ani, care poate fi consecința și a nupțialității; migrația persoanelor de sex feminin de vîrstă nupțială este mai mare decît a persoanelor de sex masculin.

Populația rurală are un excedent la grupele 0–15 ani și la grupele de la 40 ani în sus. Proporția este mai mare la populația feminină. Cu alte cuvinte, migrația de la sat la oraș accentuează „masculinizarea” populației urbane, contribuie la întinerirea demografică a acesteia

și, în același timp, determină o îmbătrânire și o feminizare a populației rurale.

Aceste tendințe apar cu toată claritatea când examinăm populația rurală, comparativ cu cea urbană, din anul 1982.²⁴

Se remarcă imediat la populația urbană o bază îngustată – efectul unei natalități scăzute – și în schimb un trunchi al piramidei care este proeminent – efectul imigrației –, împreună cu un surplus de bărbați la 30–55 ani. Populația rurală are o bază ceva mai largă, dar trunchiul apare „strangulat”: efectul emigrării populației tinere de la sate spre orașe. Vîrfurile piramidei este marcat de îmbătrânire și de feminizare.

Între anii 1948 și 1977 populația rurală a cunoscut un proces mai rapid de îmbătrânire demografică în raport cu populația urbană.

Tabelul nr. 50

Repartiția populației pe grupe mari de vîrstă, vîrsta medie și mediană și raportul de dependență în cadrul populației urbane și rurale, 1948, 1956, 1966 și 1977 (recensăminte)
(ambele sexe)

	1948	1956	1966	1977
POPULAȚIA RURALĂ	100,0	100,0	100,0	100,0
0–14 ani	31,3	29,8	28,7	27,3
15–59 „	59,3	60,0	58,1	56,2
60 ani și peste	9,4	10,2	13,2	16,5
Vîrsta medie	29,16	29,92	32,37	34,42
Vîrsta mediană	24,72	26,53	30,36	33,84
Raport de dependență	686	667	721	779
POPULAȚIA URBANĂ	100,0	100,0	100,0	100,0
0–14 ani	21,1	22,5	21,8	23,5
15–59 „	69,8	68,3	67,4	65,2
60 ani și peste	9,1	9,2	10,8	11,3
Vîrsta medie	31,99	31,47	32,65	31,66
Vîrsta mediană	31,35	29,02	30,71	28,58
Raport de dependență	433	464	478	534

²⁴ Fiecare piramidă a fost construită în felul următor: cifra absolută a populației masculine a fost considerată egală cu 1000,0; același procedeu pentru populația feminină.

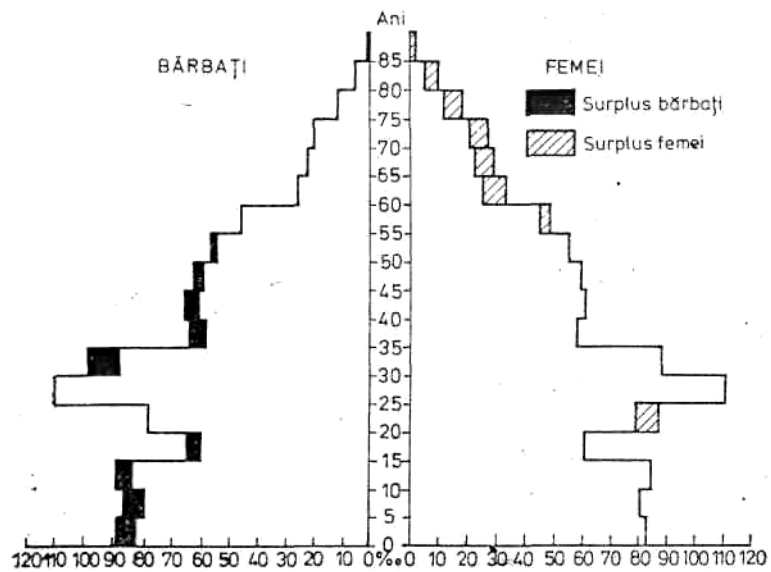

Fig. 18 Piramida vîrstelor populației urbane a României, 1982.

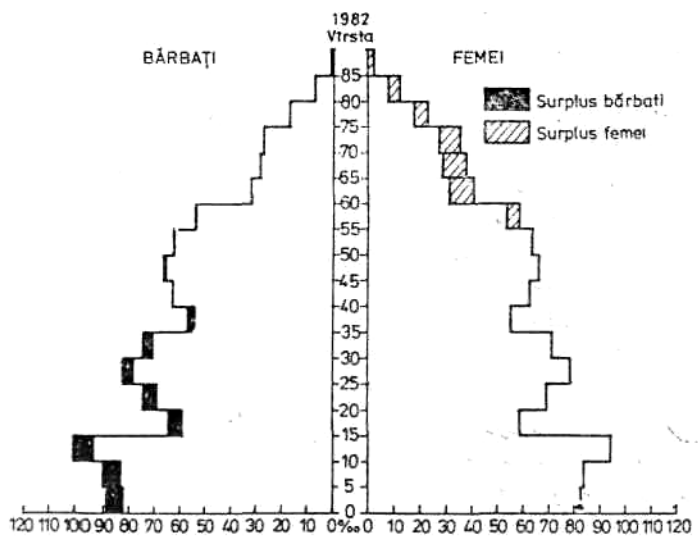

Fig. 19 Piramida vîrstelor populației rurale a României, 1982.

Grație unei natalități mai ridicate, populația tânără rurală (0–14 ani) deține o pondere ceva mai ridicată decât în populația urbană. În schimb, ponderea populației bătrâne – contrar așteptărilor – este și ea mai ridicată în populația rurală. De asemenea, vârsta medie și mediană în rural sînt superioare valorilor respective ale populației urbane. Cunoscînd că pînă aproape în ultimii ani natalitatea populației urbane era mai scăzută decât cea din rural, explicația trebuie căutată în migrația sat–oraș, care a transferat populației urbane efective mari ale cohortelor tinere, masculine și feminine.

În timp ce populația rurală a îmbătrînit, cea urbană a cunoscut o ușoară întinerire: vârsta medie în 1977 este cu un an mai mică decât în 1966. Se mai cuvine menționat faptul că „presiunea” populației tinere și vîrstnice asupra populației adulte este mult mai mare în sînul populației rurale: raportul, de dependență al acesteia este cu 48% mai mare ca în sînul populației urbane,

Populația rurală, are încă o bază relativ largă, rămî-nînd cu o superioritate a populației tinere (grupa 0–14-ani), ca urmare a unei natalități, ridicate. Populația urbană a cîștigat în special la cohortele în vîrsta de 15–35 ani, de pe urma migrației sat-oraș care este selectivă în raport cu caracteristicile: sex, vîrstă și nivel de instruire.

Îmbătrînirea populației rurale este, însoțită de îmbătrînirea diferitelor sale subpopulații și, în primul rînd a populației feminine de vîrstă fertilă (15–49 ani) și a populației în vîrstă de muncă (15–59 ani pentru bărbați și 15–54 ani pentru femei), adică îmbătrînirea demografică a potențialului reproductiv feminin și-a potențialului de muncă.

Populația feminină în vîrstă de 20–29 ani are contribuția cea mai importantă la „producția de vieți”; scăderea ei este – *ceteris paribus* – un factor de micșorare a natalității populației rurale. Aceeași afirmație este valabilă și pentru scăderea populației masculine și feminine în vîrstă de 20–39 ani, nu numai sub raportul produc-

tivității muncii ci, mai ales, al perspectivelor reproducerii forței de muncă.

Tabelul nr. 51

Ponderea populației feminine în vîrstă de 15–49 ani, a populației masculine în vîrstă de 15–59 ani și a populației feminine în vîrstă de 15–54 ani, în populația rurală, în 1948, 1977 (%)

	1948	1977
Populația feminină în vîrstă de 15–49 ani în populația feminină totală	51	44
din care: populația feminină în vîrstă de 20–29 ani	16	12
Populația masculină în vîrstă de 15–59 ani în populația masculină totală	58	56
din care: populația masculină în vîrstă de 20–39 ani	26	25
Populația feminină în vîrstă de 15–54 ani în populația feminină totală	56	51
din care: populația feminină în vîrstă de 20–39 ani	29	24

Populația rurală nu este identică – s-a mai spus – cu populația agricolă și nici cu țărănimea. De aceea, îmbătrînirea afectează în chip diferit cele două subpopulații și, mai ales, țărănimea, de care ne vom ocupa mai tîrziu. Este însă locul aici ca să consemnăm existența unor dezechilibre demografice pe care nu avem dreptul să le ignorăm.

Îmbătrînirea demografică are drept cauză – s-a mai spus – scăderea natalității; creșterea duratei medii de viață are drept efect creșterea numărului de persoane vîrstnice. Aceasta este una din problemele cele mai importante sub raport demografic, sanitar, sociologic și psihologic. Or, populația rurală cunoaște o creștere rapidă a persoanelor vîrstnice și, în același timp, o accentuare a dezechilibrului dintre bărbații și femeile vîrstnice. La recensămîntul din 1977 s-a înregistrat 180 135 bărbați văduvi și 687 009 femei văduve: 1 la 3,8, dar la vîrstele de 60 ani și peste numărul bărbaților văduvi

era de 138 163, în timp ce al văduvelor se ridica la 505 669.

Să amintim în legătură cu această problemă situația marilor longevivi și, mai cu seamă, a centenarilor: numărul lor este mai mare în rândul țăranilor?

La recensământul din 1977, s-a înregistrat un număr de 129 persoane având vârsta de 100 ani și mai mult: aproximativ 6 persoane centenare la un milion de locuitori. Dintre aceștia 27 erau bărbați și 102 femei, ceea ce înseamnă că la un bărbat centenar reveneau aproape 4 femei în vârstă de 100 ani: și peste. Proporția nu ar trebui să surprindă deoarece ea exprimă efectul supra-mortalității bărbaților pe care îl regăsim și la durata medie a vieții. Interesant este faptul cum se repartizează persoanele centenare în populația urbană și rurală, precum și pe județe. Din cei 129 centenari, 48 trăiau în mediul urban și 81 în comunele rurale, proporțiile fiind de 37,2% și, respectiv 62,8%, adică frecvența relativă a longevivilor din mediul rural este mai ridicată decît a celor din mediul urban. Cît privește repartitia centenarilor pe județe, se remarcă cea mai ridicată frecvență în județele Tulcea, Covasna, Vrancea și Bacău, iar cea mai scăzută frecvență în județele Maramureș, Vîlcea, Caraș-Severin, Dîmbovița, Dolj. Anchetele efectuate cu ani în urmă au scos la iveală că cea mai mare concentrare a centenarilor există în Delta Dunării și în regiunea Vrancei. În ultimii ani se observă o repartizare mai uniformă a marilor longevivi pe teritoriul țării. Să mai amintim că cea mai vîrstnică persoană din România – la data recensământului – era un cetățean din județul Suceava, în vîrstă de 114 ani.

Prezintă desigur cel mai mare interes studiul aprofundat al persoanelor vîrstnice și al marilor longevivi, al caracteristicilor acestora, al condițiilor în care trăiesc pentru a putea identifica cauzele care determină longevitatea. Dacă prin aceasta se înțelege, în general, întinderea maximă a duratei vieții umane, teoriile moderne biologice, antropologice și demografice sînt de acord că longevitatea ar fi de 110 pînă la 115 ani și că, dacă ar fi eliminate unele cauze de deces, datorită în special civilizației moderne, oamenii ar putea ajunge la o asemenea vîrstă, în marea lor majoritate. Desigur, – așa cum

atestă studiile istorice – au existat persoane care au cunoscut o longevitate mult mai mare. Exceptînd pe le-gendarul personaj Matusalem, care ar fi trăit, 969 ani, știința nu a reținut decît vîrsta de 179 ani, pe care ar fi avut-o o persoană, atestată documentar.

Poporul român a avut de asemenea mari longevivi care au trăit pînă la 150–160 ani. Într-un interesant studiu al cunoscutului istoric Șt. Meteș (1887–1977) – el însuși mare longeviv – intitulat *Vîrste matusalemice la Români* (1968), se citează asemenea cazuri în Transilvania și Banat. Astfel, un țaran din părțile Năsăudului, Tănase Tudoran din satul Bichigiu, în vîrstă de 120 de ani, a luat cuvîntul în fața generalului Buccow, pentru a cere drepturi pentru regimentele grănicerești din Năsăud; un altul – Giurgui Toader, din satul Voia – Hunedoara, în vîrstă de 150 de ani, dă o mărturie într-o cauză judecătorească pentru familia Popa; apoi cîțiva bătrîni de 160–170 de ani de prin părțile Caransebeșului. Alexandru Papiu-Ilarian menționa în 1852 că mai existau bătrîni care participaseră la răscoala lui Horea, Cloșca și Crișan.

Aceste informații sînt însă puse la îndoială de alți istorici. Oricum, cazuri de mari longevivi s-au înregistrat în rîndul poporului român, printre țărani; nu trebuie însă uitat că dacā în 1930–1932 durata medie, a vieții a fost de 42 ani, la sfîrșitul secolului al XVIII-lea ea nu putea să fie mai mare de 30 de ani. De altfel, și Dimitrie Cantemir (ed. Pandrea, 1965) remarcă lipsa de bătrîni în Moldova: „că locuitorii nu ajung la o vîrstă prea înaintată e de vină ori clima nesănătoasă ori felul de trai, ori chiar vreo slăbiciune firească a puterii lor. Rareori găsești pe cineva de șaptezeci de ani și aproape deloc de optzeci de ani... S-a băgat de seamă că țărani ajung la o vîrstă mai înaintată decît boierii sau decît cei care trăiesc în desfătare și în viață ușoară.” Să remarcăm intuiția surprinzătoare a cărturarului moldovean în ce privește – s-o spunem cu un termen modern – cauzele endogene și exogene ale mortalității cît și mortalitatea diferențială. Fenomenele demografice ale populației rurale –, pe care le vom examina în continuare – prezintă, un ca-

racter diferențial, pus în evidență de statisticile mai vechi și mai noi.

Cît de pronunțat este caracterul lor diferențial? Vom examina pe rînd natalitatea, mortalitatea, nupțialitatea și divorțialitatea populației rurale, în legătură cu populația urbană. Anexele 1 și 2 (pp. 167–168) de la acest capitol oferă informații despre mișcarea naturală în perioada 1946–1984.

3. Evoluția natalității populației rurale

În analiza principalelor fenomene demografice – natalitatea, mortalitatea, nupțialitatea și divorțialitatea –, cuprinse sub denumirea generică de „mișcare naturală” a populației, trebuie să avem în vedere numărul mare de factori de natură socială, economică, culturală care își exercită influența lor asupra nivelului ca și a dinamicii fenomenelor amintite. Caracterul diferențial al acestora în mediul rural față de cel urban este, în ultima analiză, expresia condițiilor social-economice care determină comportamentul demografic al subpopulațiilor respective, expresie – după cum am mai spus – a modelelor culturale. Cel mai complex dar și cel mai important fenomen este natalitatea²⁵ populației.

Pentru studiul fertilității este necesară o periodizare a evoluției acesteia (Trebici, 1981) pentru a putea pune în evidență atât influența unor măsuri de politică demografică, cît și a unor factori social-economici, cum ar fi cooperativizarea agriculturii, urbanizarea și migrația satoras. Folosim în acest scop subperioadele 1948–1957, 1958–1966, 1967–1974 și 1975–1980, precum și anii 1981, 1982, 1983 și 1984.

În subperioada 1948–1957, natalitatea se afla la un nivel relativ ridicat, datorită fenomenului de recuperare a nașterilor și căsătoriilor amîinate, la care se adaugă și efectul unei legislații restrictive cu privire la avorturi;

²⁵ Fertilitatea se referă la „productivitatea” femeilor de vîrstă fertilă (15–49 ani) și se calculează prin raportarea numărului de născuți-vii la numărul femeilor de vîrstă fertilă; natalitatea este o noțiune mai generală și imprecisă fiind expresia cantitativă a frecvenței nașterilor raportată la întreaga populație (indiferent de sex și vîrstă).

în subperioada 1958–1966, tendința de scădere este foarte rapidă atât în mediul urban cât și în cel rural, datorită marilor transformări social-economice generate de industrializare, urbanizare, progresele educației la care se adaugă efectul liberalizării legislației avorturilor; subperioada 1967–1974 asistă la o redresare puternică a natalității sub efectul unor măsuri de politică demografică, în primul rând al măsurilor restrictive cu privire la avorturi; tendința de scădere se continuă: în anul 1931 natalitatea în urban a fost de 17,5‰, în timp ce în rural nivelul ei, mai scăzut, a fost de 16,7‰, iar în 1983, de 14,4‰ și, respectiv, de 14,1‰, iar în 1984 de 16,0 și respectiv 15,1‰.

Ca regulă generală, natalitatea populației rurale a fost mai ridicată decât a populației urbane, în virtutea influenței unui mare număr de factori. Tendința de apropiere dintre cele două medii este fermă; în ultimul timp asistăm la o nouă tendință, potrivit căreia natalitatea populației urbane depășește pe cea din mediul rural. Vom arăta în continuare, că fertilitatea – nu natalitatea – continuă să fie mai înaltă în mediul rural.

Tabelul nr. 52

Natalitatea populației urbane și rurale în anii
1930–1939 și 1948–1984

Subperioada	Născuți-vii la 1000 locuitori		Rural —•100–100 urban
	Urban	Rural	
1930–1934	20,1	36,0	+79,1
1935–1939	18,7	33,2	+77,5
.....
1948–1957	19,4	26,8	+38,1
1958–1968	13,6	18,9	+39,0
1967–1974	20,2	22,9	+13,4
1975–1980	18,4	19,6	+6,5
1981–1984	15,9	15,2	–4,4
1984	16,0	15,1	–5,6

În perioada dintre cele două războaie mondiale, natalitatea era încă ridicată în mediul rural, dar tendința de scădere a natalității populației României, începută după primul război mondial, se continua cu fermitate. Natali-

tatea în mediul rural în acea perioadă era cu circa 78% mai mare ca în mediul urban. În perioada 1948–1984, pe fondul unei tendințe generale de scădere, natalitatea înregistrează anumite fluctuații în diferite subperioade. Ceea ce însă se remarcă este reducerea decalajului dintre

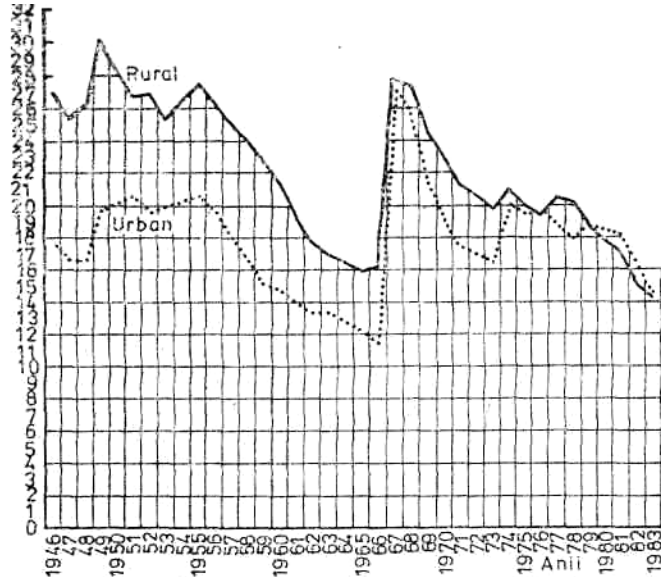

Fig. 20 Evoluția natalității populației urbane și rurale a României, 1946–1983.

nivelul natalității în mediul rural și cel urban. Pentru perioada 1948–1980 natalitatea în mediul rural este mai mare ca în mediul urban, dar spre sfârșitul intervalului decalajul este mult mai mic (iar în 1981–1984 natalitatea din urban este superioară celei din rural). Evoluția natalității populației rurale reproduce caracteristicile natalității populației totale. Dacă în prima subperioadă 1948–1957, ea se afla la un nivel relativ ridicat și aproximativ constant (aproape 27‰), în schimb în cea de-a doua subperioadă (1957–1966) scăderea se produce cu o alură foarte rapidă: natalitatea din 1966 (16,1‰) reprezintă 60,2% din nivelul anului 1956. Redresarea din 1967 este mai moderată decât în urban, scăde-

rea în anii următori se accelerează mai ales după 1974. În întregul interval 1948–1984 rata de natalitate a populației rurale a fost relativ ridicată cu circa 25% mai mare ca în urban.²⁶

În ciuda unor oscilații, natalitatea populației rurale - ca și a întregii populații a României - urmează o tendință de scădere, continuând procesul început - cum s-a mai spus - după primul război mondial. Dacă în perioada 1910–1914 - după calculele lui Retegan (1962), rata de natalitate a fost aproape de 40%, în perioada 1920–1924 ea coboară la 37, ajungând în anii 1935–1939, la 30%.

Transpunerea în practică a noului model reproductiv se face prin planificarea familiei (Trebici, 1979). Ca model cultural, el se afirmă mai întâi în mediul urban, la categoriile socio-profesionale mai instruite și se extinde treptat asupra mediului rural, a țărânimii. Marile fluxuri migratorii care au transferat de la sat la oraș circa cinci milioane de persoane, odată cu schimbarea statutului social-economic al acestora a însemnat și integrarea lor într-un alt mediu în care predomina modelul cultural al familiei de tip nuclear, al comportamentului demografic conștient. Dialectic însă, milioane de țărani ajunși „orășeni” își păstrează un oarecare timp modelul lor rural: propensiunea pentru familia extinsă și pentru o dimensiune relativ ridicată a acesteia. La aceasta se adaugă influența tot mai puternică a modelului urban asupra satului, extinderea planificării familiei în rîndul țărânimii, facilitată și de progresele culturale și educaționale realizate la sate.

O analiză mai aprofundată a tendințelor natalității în mediul rural este cu puțință prin abordarea problemei sub unghiul de vedere al fertilității. În ultimă analiză, „producția de vieți” este opera numai a unei subpopulații, aceea a femeilor capabile de procreare, cuprinsă între vîrstele de 15 pînă la 49 ani inclusiv.

Folosind în locul ratei brute de natalitate - ale cărei lipsuri au fost menționate în repetate rînduri - indici perfecționați precum ratele specifice de fertilitate, rata

²⁶ Natalitatea populației rurale din 1967 este aproape aceeași cu cea din 1955; spectaculoasă este însă redresarea natalității din mediul urban.

totală de fertilitate („suma nașterilor reduse”) și vârsta medie a mamelor la nașterea copiilor lor, vom obține o imagine mai exactă, mult diferită de cea oferită de rata de natalitate.

Vom lua acum pentru comparație anul 1973 – pentru care dispunem de date anuale (*Anuarul demografic al R.S.R. 1974*), pe cele două populații – a municipiilor și orașelor și pentru populația rurală (a comunelor) – lăsînd la o parte comunele suburbane.

Rata totală de fertilitate a fost de 1,82 copii (municipii și orașe) și de 3,1 copii (comune), cu aproape 70% mai înaltă în rural. Vârsta medie a fost de 25,60 ani (municipii și orașe) și 26,72 ani (comune); diferența fiind de 1,12;

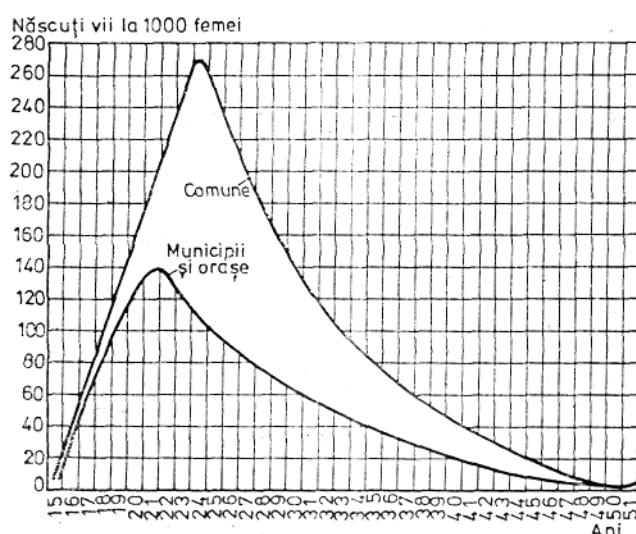

Fig. 21 Curba ratelor de fertilitate după vîrstă a populației feminine a municipiilor și orașelor și a comunelor, 1973.

ani; vârsta mediană: 24,41 ani (municipii și orașe) și 25,31 ani (comune), cu o diferență de 0,9 ani.

Analiza celor două tipuri de fertilitate va fi mult înlesnită de figura 21.

Tabelul nr. 53

Ratele de fertilitate după vîrstă, municipii, orașe și comune (1973) la 1000 femei de vîrsta respectivă

Vîrsta	Rata de fertilitate		Comune/ municipii și orașe %	Vîrsta	Rata de fertilitate		Comune/ municipii și orașe %
	Municipii și orașe	Comune			Municipii și orașe	Comune	
15 ani	7,5	6,6	88	33 „	44,9	82,7	184
16 „	19,9	21,3	107	34 „	38,6	72,2	187
17 „	44,8	54,0	121	35 „	31,3	63,0	201
18 „	80,3	101,4	126	36 „	26,8	55,7	208
10 „	115,5	138,4	120	37 „	22,4	47,6	213
20 „	151,4	184,1	122	38 „	20,2	43,4	215
21 „	164,0	203,3	124	39 „	14,6	34,2	234
22 „	149,3	238,4	160	40 „	9,4	25,1	267
23 „	128,6	267,6	208	41 „	6,1	18,8	308
24 „	118,3	258,9	219	42 „	4,6	13,1	285
25 „	104,4	209,8	201	43 „	3,2	7,7	241
26 „	99,0	183,3	185	44 „	1,4	5,4	386
27 „	89,3	162,0	181	45 „	0,6	2,3	383
28 „	78,6	141,3	180	46 „	0,3	1,2	400
29 „	71,5	128,3	179	47 „	0,1	0,4	400
30 „	63,8	115,8	182	48 „	0,1	0,3	300
31 „	60,2	103,0	171	49 „	*	0,1	...
32 „	48,0	86,5	180	Suma	1819	3067	169

Un set de rate de fertilitate după vîrsta reprezintă un tip sau model de fertilitate („pattern”), pentru care sînt caracteristice: *forma*, *calendarul* fertilității măsurat prin *vîrsta* mamelor la naștere și *intensitatea* fertilității, exprimată de rata totală de fertilitate (numărul de copii). Există astăzi o largă tipologie de asemenea modele: pentru țările dezvoltate, pentru diferitele regiuni (Europa de nord sau Europa meridională), pe țări, iar în cadrul acestora – pe regiuni, zone, populație urbană și rurală etc.

„Tipul urban” de fertilitate din România se caracterizează printr-o *precocitate* (fertilitatea maximă la vîrsta de 21), printr-o rată totală redusă de fertilitate care nu asigură înlocuirea generațiilor, printr-o viteză mare de constituire a descendenței finale; jumătate din aceasta se realizează pînă la 24,4 ani, (este vorba de optica transversală). Un asemenea tip presupune pe scară largă planificarea nașterilor (contracepție, avorturi), în sensul realizării unui număr redus de copii. „Tipul rural” de fertilitate, deși precoce (fertilitate maximă la 23 ani), este mai „etalat”; nu numai vîrstele tinere sînt mai bine folosite, dar și celelalte: la 24 ani, fertilitatea din rural este de 2,2 ori mai mare ca în urban, dar de la 35 ani în sus ea este de 2,4 ori mai înaltă. Astfel, rata totală de fertilitate (3,1 copii) este cu aproape 70% mai ridicată ca în urban; de asemenea vîrsta mamelor este mai mare, ca urmare a rangului mediu mai înalt al nașterilor din rural. Desigur, în rîndul populației de la sate se practică planificarea familiei, dar într-o proporție mai redusă decît în urban.

Prima constatare importantă este aceea că dacă *natalitatea* este mai ridicată în urban față de rural, în schimb *fertilitatea* populației rurale continuă să fie mai înaltă decît cea a populației de la orașe. Afirmațiile care se mai întîlnesc uneori în literatură, potrivit cărora popu-

lația urbană a preluat rolul conducător în natalitate, avînd un nivel mai înalt decît populația rurală, sînt cu totul false: ele nu țin seama de „capcanele” statistice ale ratei brute de natalitate. Fertilitatea – singura în măsură să ne arate situația adevărată – este mai înaltă în rîndul populației rurale.

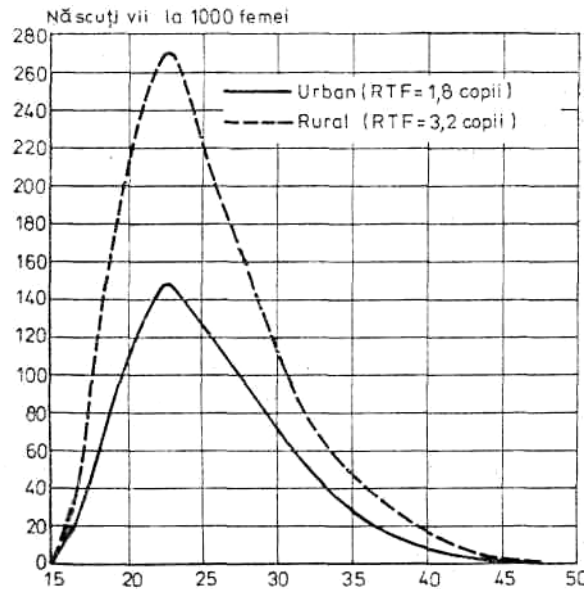

Fig. 22 Curba ratelor de fertilitate după vîrstă a populației feminine urbane și rurale, medie anuală 1980–1982.

Așadar „tipul rural” de fertilitate rurală se mai menține și această situație îndreptățește ipoteza că modelul demografic reproductiv – expresie a modelului cultural țărănesc – mai rezistă acțiunii unora dintre factorii sociali, economici, culturali care influențează scăderea fertilității populației.

De altfel, constatările de mai sus sînt confirmate și de unele anchete asupra fertilității. După ancheta din

1978 (Mureșan, 1981)²⁷ se constată că numărul mediu de născuți-vii revenind de o femeie a fost de 2,06 copii, din care: 2,42 copii în rural și 1,72 copii în urban; ruralul este deci cu circa 40% mai înalt ca urbanul, cifră ce concordă cu cele prezentate în lucrarea noastră.

Femeile avînd drept ocupație agricultura, au fertilitatea cea mai ridicată: 2,9 copii de o femeie, urmate de „casnice” (2,4 copii); femeile cu școală generală neterminată aveau, la data anchetei, 3,93 copii. Interesante sînt și informațiile privind bugetul de timp al familiei. Iată cum arată acesta pentru, femeile avînd ca ocupație agricultura:

1. Producție	8 ^h 38'
2. Gospodărie	4 ^h 39'
3. Îngrijirea copiilor	2 ^h 11'
4. Transport	
5. Cumpărături	} 0 ^h 40'
6. Timp liber	1 ^h 01'
7. Somn	6 ^h 51'

În raport cu celelalte categorii (muncitoare necalificate, muncitoare calificate, personal cu studii medii, cu studii superioare) femeile agricole au cel mai mare consum de timp pentru îngrijirea copiilor, dat fiind și nivelul ridicat al fertilității. Constatările de mai sus ar merita să fie adîncite; oricum pentru politica demografică ele oferă sugestii importante.

Din numărul mare de factori care influențează fertilitatea – demografici, sociali, economici, culturali, psihologici – demografia reușește relativ ușor să pună în

²⁷ Această anchetă, afiliată la Ancheta mondială a fertilității, a avut un eșantion de 10 040 persoane, alese pe baza sondajului tipic stratificat, în județele cu natalitate mare, medie și mică dintr-un număr de 450 localități rurale și 10 urbane.

evidența influența factorilor demografici, cum ar fi: numărul și structura populației feminine de vîrstă fertilă, proporția populației necăsătorite, vîrstă la prima căsătorie, vîrstă la prima naștere, rangurile născuților.

Este cert că vreme îndelungată populația feminină de vîrstă fertilă de la sate era o populație tînă, ceea ce însemna – *ceteris paribus* – o premisă pentru o fertilitate ridicată. În ultimele trei decenii, s-au produs schimbări profunde nu numai în structura socio-economică a țării, ci și în cea demografică, cum ar fi structura pe sexe și vârste, structura ei după starea civilă.

În încheierea considerațiilor privind fertilitatea diferențială, prezentăm unele date privind fertilitatea retrospectivă longitudinală înregistrată la recensămîntul din 1977. În afară de datele globale pentru populația feminină în vîrstă de 15 ani și peste, includem datele pentru generațiile 1916–1926, cuprinse între vîrstele de 50–60 ani, la data recensămîntului, adică generații cu fertilitatea încheiată.

Tabelul nr. 54

Numărul de copii născuți-vii la 1000 femei la 5 ianuarie 1977
pe municipii, orașe și comune

	Municipii și orașe	Comune	Comune
			————— ·100–100 Mun. și orașe
Femei în vîrstă de 15 ani și peste din care:	1446,5	2529,9	+75
Generația 1926	1774,1	2728,5	+54
Generația 1925	1769,2	2779,5	+57
Generația 1924	1772,0	2823,2	+59
Generația 1923	1767,8	2846,8	+61
Generația 1922	1809,2	2890,6	+60
Generația 1921	1832,2	2976,6	+62
Generația 1920	1829,2	3006,3	+64
Generația 1919	1868,4	3066,2	+64
Generația 1918	1819,9	3162,6	+74
Generația 1917	1858,0	3180,4	+71
Generația 1916,	1884,5	3319,9	+76

O femeie de la oraș a adus pe lume 1,4 copii, în timp ce la sate cifra a fost de 2,5 copii. În primul caz, nu se asigură înlocuirea generațiilor (este sub nivelul reproducerii simple). Decalajul între oraș și sat crește pe măsură ce cohortele sînt mai vechi. Generația 1916, în vîrstă de 60 ani la data recensămîntului, are circa 1,9 copii de femeie la orașe și de 3,3 copii la sate. Limitarea nașterilor și deci practicarea planificării familiale sînt de dată veche în rîndul femeilor din mediul urban. Datele din tabelul 54 arată și tendința femeilor de la sate de a-și limita nașterile: diferențele dintre rural și urban sînt mai reduse pentru generațiile mai tinere.

4. Evoluția mortalității populației rurale

Ca și celelalte fenomene demografice, mortalitatea are un caracter dual – biologic și social – și ca atare este diferențială. Nivelul ei diferă pe mediile urban și rural, pe categorii socio-profesionale, pe zone geodemografice etc.

Indicele obișnuit al mortalității – număr de decese la 1000 locuitori sau rata brută de mortalitate – este puternic influențat de repartiția pe sexe și vîrstă a populației: într-o populație îmbătrînită demografic, rata brută de mortalitate – *ceteris paribus* – va fi mai mare din cauza ponderii populației vîrstnice, chiar dacă ratele specifice de mortalitate vor fi aceleași ca la o populație tînă din punct de vedere demografic.²⁸ De aceea, măsura cea mai corectă a mortalității ne dă durata medie de viață sau viața medie („speranța de viață la naștere”) și rata mortalității infantile, ambele considerate drept

²⁸ Pentru a elimina acest efect al structurii, se face operația de standardizare, cu ajutorul populației-standard, pentru a face comparabile două populații diferite, sub raportul mortalității.

indici sintetici ai dezvoltării socio-economice, ai calității vieții și folosite pe scară largă în comparațiile naționale și internaționale (Trebici, 1978). Dar și ratele brute de mortalitate ilustrează faptul că mortalitatea în mediul rural este mai ridicată decât în cel urban.

Tabelul nr. 55

Mortalitatea populației urbane și rurale în anii
1930–1939 și 1948–1984

Subperioada	Decese la 1000 locuitori		Rural ————·100–100 Urban
	Urban	Rural	
1930–1934	17,2	20,5	+19,2
1935–1939	16,7	19,8	+18,6
.....
1948–1957	10,4	12,4	+19,2
1958–1966	7,7	9,2	+19,5
1967–1974	8,3	10,3	+24,1
1975–1980	8,0	11,3	+41,3
1981–1984	8,3	12,0	+44,6
1984	8,4	12,3	+46,4

Prima constatare este aceea că în perioada interbelică, mortalitatea în România era foarte ridicată.²⁹ În perioada 1948–1957 are loc o scădere spectaculoasă a mortalității generale, considerată ca trăsătură definitivă pentru tranziția demografică din România. Creșterea ratei brute de mortalitate în anii următori trebuie pusă pe seama schimbării structurii de vârstă a populației României, în sensul îmbătrânirii demografice a populației. Mortalitatea

²⁹ În anii 1930–1932 durata medie de viață pentru întreaga populație era de 42 ani, foarte scăzută la scară europeană.

standardizată ne arată că este vorba de scăderea în continuare a mortalității, fapt confirmat de creșterea duratei medii de viață, de la circa 63 ani (1956) la 69,82 ani (1976–1978).

Mortalitatea generală în mediul rural, mai ridicată în comparație cu mediul urban, a urmat aproximativ aceeași tendință de scădere. Figura 23 ne arată clar această evoluție.

Se remarcă însă o creștere a ratei de mortalitate după 1966. Nu este nici o îndoială că ea exprimă și efectul

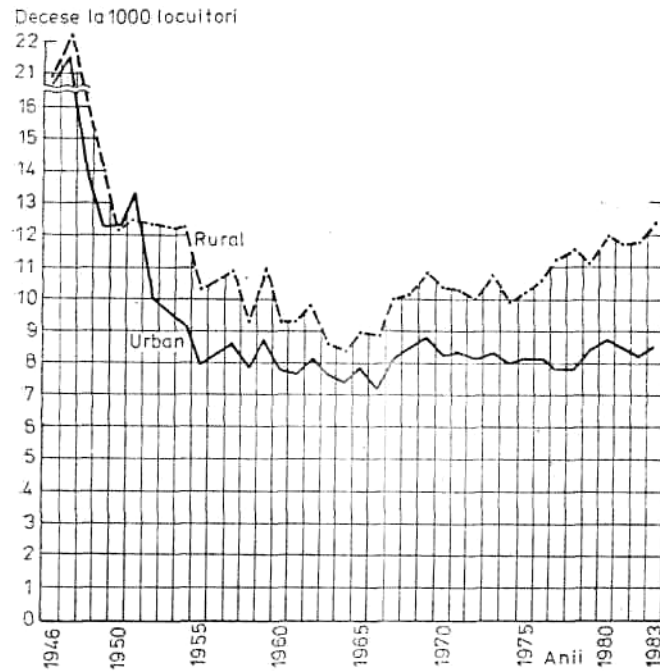

Fig. 23 Evoluția mortalității populației urbane și rurale a României, 1946–1983.

îmbătrânirii mai accelerate a populației rurale, ca urmare a pierderii unei proporții importante a populației tinere în cadrul migrației sat-oraș. Așa se explică creșterea de-

calajului dintre mortalitatea din rural și urban, care în anii 1948–1967, a fost de +19,2% și a ajuns la 46,4%. Dacă însă folosim durata medie de viață, remarcăm creșterea sistematică a acesteia atât în mediul urban cât și în cel rural.

Tabelul nr. 56

Evoluția duratei medii de viață a populației urbane și rurale
(ani și sutimi)

Tabela de mortalitate pentru anii	Urban	Rural	Diferența rural-urban
1961	67,57	65,39	-2,18
1968	68,67	67,18	-1,49
1974–1976	70,70	68,80	-1,90
Creșterea totală	+3,13	+3,41	

Durata medie de viață în mediul rural a crescut între 1961 și 1974–1976 cu 3,41 ani, mai mult decât în mediul urban; decalajul dintre cele două medii s-a redus la 1,9 ani.

Scăderea mortalității și respectiv creșterea duratei medii de viață în mediul rural exprimă efectul unui întreg ansamblu de factori: creșterea bunăstării materiale a populației, sporirea eficienței strategiei sanitare, ridicarea nivelului de cultură și educație sanitară a populației.

Acest lucru apare și mai evident dacă analizăm evoluția mortalității infantile. Indicele este deosebit de sensibil la efectele factorilor sociali, economici, culturali și sanitari. Între cele două războaie mondiale mortalitatea infantilă a României era foarte ridicată: aproape 180 decese sub un an la 1000 născuți vii, ceea ce înseamnă că aproximativ un nou născut din cinci nu atingea vârsta de un an. În perioada edificării socialismului, mortalitatea infantilă a scăzut de aproape șapte ori, față de nivelul ei din 1938, ajungând astăzi la circa 24 decese infantile la 1000 născuți-vii.

**Mortalitatea infantilă a populației urbane și rurale în anii
1930-103 și 1948-1984**

Subperioada	Decese sub un an la 1000 născuți-vii		Rural față de urban (%)
	Urban	Rural	
1930–1934	173,8	176,4	+1,5
1935–1939	164,2	176,5	+7,5
1948–1957	88,2	108,5	+23,0
1958–1966	52,7	65,9	+25,0
1967–1974	42,5	48,8	+14,8
1975–1980	20,9	35,2	+30,9
1981–1984	22,6	29,5	+30,5
1984	20,5	26,5	+29,3

Caracterul diferențial al mortalității infantile se vede din nivelul acesteia mai ridicat în mediul rural, comparativ cu mediul urban. Scăderea este însă și ea evidentă, judecînd după figura 24.

Anul 1984 consemnează o mortalitate infantilă de 20,5 decese sub un an la 1000 născuți-vii în mediul urban și un nivel de 26,5 în mediul rural, superior cu circa 2,9% mortalității infantile din urban. Scăderea acestui indice în rural a urmat curba scăderii din urban; ușoara creștere în 1967–1968 pentru ambele medii trebuie trecută pe seama redresării puternice a natalității în anii 1967 și 1968.

Caracterul diferențial al mortalității infantile apare clar și în variația acestui indice din punct de vedere teritorial: provinciile istorice și județele care au o pondere mai ridicată a populației rurale se caracterizează și printr-o mortalitate infantilă mai mare.

Ca urmare a regimurilor respective de natalitate și de mortalitate, a evoluat și excedentul natural în cele două populații. În perioada 1930–1939 excedentul natural al populației rurale, grație unei natalități ridicate, era de 4–7 ori mai ridicat ca cel al populației urbane, fiind practic singura sursă a creșterii populației naționale. După-

1948 situația s-a schimbat: scăderea natalității populației rurale și creșterea mortalității au avut drept rezultat scăderea excedentului natural începând din 1975 exce-

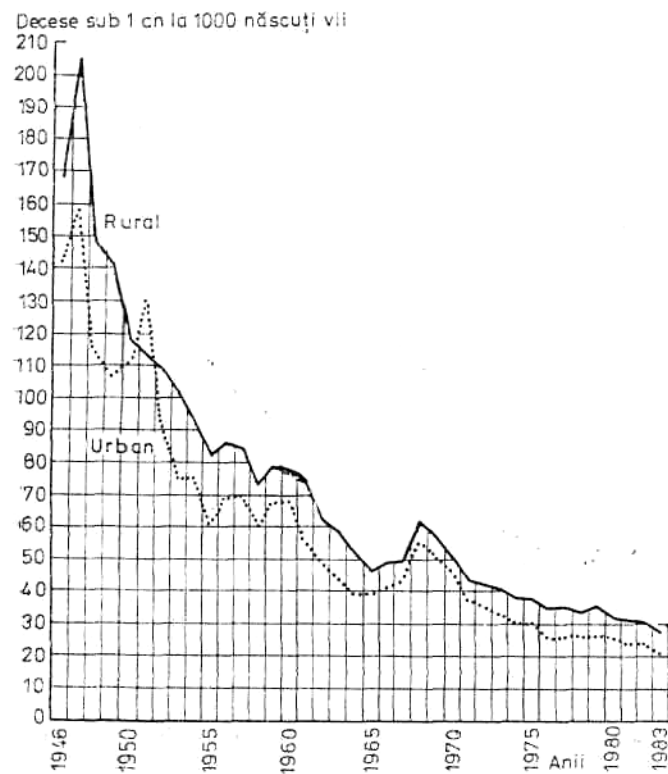

Fig. 24. Evoluția mortalității infantile a populației urbane și rurale a României, 1946-1983.

dentul natural al populației rurale este mai redus decât al populației urbane.

Din jocul evoluției natalității și mortalității rezultă excedentul (sporul) natural. Pentru perioada 1948-1983 cele trei variabile sînt prezentate în figura 25.

Dacă am fi avut la dispoziție o serie statistică pentru 100 de ani s-ar fi putut face considerații în legătură cu tranziția demografică a populației rurale. Nu avem date

comparabile decât pentru 1930–1940 și perioada postbelică. În linii generale, se poate face afirmația că tranziția demografică este întârziată față de cea a populației urbane.

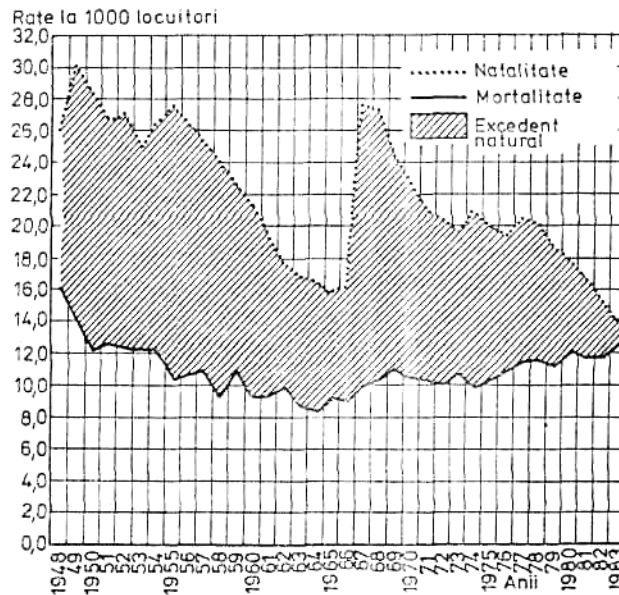

Fig. 25 Evoluția natalității, mortalității și excedentului natural a populației rurale, 1948–1983.

5. Evoluția nupțialității și divorțialității populației rurale

Dintre evenimentele demografice fundamentale – naștere, deces, căsătorie – aceasta din urmă are o condiționare social-economică mult mai evidentă decât celelalte. Vârsta la prima căsătorie – precoce sau târzie –, motivația căsătoriei în diferite subpopulații, homogamia sau heterogamia căsătoriei, toate acestea au la bază factori social-economici. Se cunosc în istoria populației trei vârste la căsătorie: vârsta „fiziologică”, vârsta „economică” și vârsta „psihologică”; societății moderne îi este caracte-

ristică vârsta psihologică la căsătorie; societății țărănești li era proprie vârsta economică. Or, vârsta la prima căsătorie are o importanță excepțională pentru fertilitate. Nupțialitatea în România a avut și are în continuare un caracter diferențial: ea variază nu numai pe cele două medii – urban și rural – ci și pe diferite categorii socio-profesionale și chiar pe naționalități.

Tabelul nr. 58

Nupțialitatea populației urbane și rurale în anii 1930–1939 și 1948–1984

Subperioada	Căsătorii la 1000 locuitori		Rural ———·100–100 Urban
	Urban	Rural	
1930–1934	8,2	9,3	+13,4
1935–1939	9,3	8,8	–5,4
1948–1957	2,6	10,7	–15,1
1958–1966	12,5	8,5	–32,0
1967–1974	9,4	6,4	–31,9
1975–1980	11,2	6,9	–38,4
1981–1984	9,2	6,1	–33,7
1984	8,8	5,8	–34,1

Cu excepția anilor 1930–1934 când nupțialitatea în mediul rural era mai ridicată decât în mediul urban, în toți ceilalți ani, pînă în zilele noastre, nivelul acestui fenomen este mai scăzut în rural; mai mult, decalajul dintre nupțialitatea în rural și urban a crescut an de an.

Nivelul ridicat al nupțialității în mediul urban și rural pînă în anii 1949–1958 se explică, mai întîi, prin recuperarea căsătoriilor amîinate în timpul războiului, ca și datorită generațiilor nupțiale, cu efective mai mari, din perioada antebelică. Scăderea accentuată în anii 1959–1969 trebuie atribuită, printre altele, efectivelor numerice mai reduse ale generațiilor 1939–1940. Redresarea puternică a nupțialității în mediul urban, după 1970, ca și

nivelul scăzut al acesteia în mediul rural, trebuie puse pe seama migrației de la sat la oraș.

Prezintă un interes faptul că vârsta efectivă la căsătorie s-a modificat, în condițiile în care vârsta legală nu s-a schimbat în acești ani. Până în anii 1974–1975, vârsta medie la căsătorie a scăzut atât în mediul urban cât și în cel rural; în ultimii ani se semnalează o

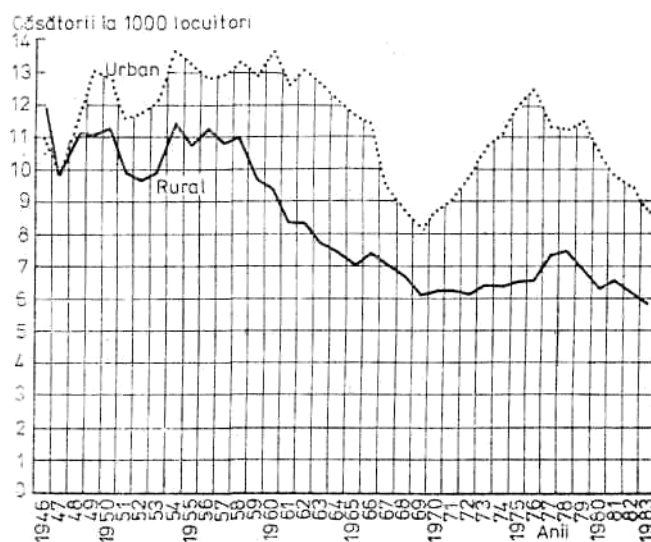

Fig. 26 Evoluția nupțialității populației urbane și rurale a României, 1946–1983.

ușoară tendință de creștere, care ar putea fi legată de școlarizare: creșterea duratei de școlarizare și a cuprinderii tineretului în gradele mai înalte de învățământ. Nupțialitatea diferențială în mediul rural își găsește o expresie și în faptul că vârsta medie la prima căsătorie și la toate căsătoriile (din starea civilă de necăsătorită, văduvă și divorțată) este mai mică decât în mediul urban. În 1957, de pildă, vârsta medie a femeii la căsătorie în mediul urban a fost de aproape 26 ani (25,97 ani), în mediul rural ea a fost cu circa trei ani mai redusă (23,22 ani); în 1973 valorile respective au fost de circa 25 ani

(24,94 ani) pentru mediul urban și de aproximativ 22 de ani (22,32 ani) pentru rural, diferența păstrându-se aproape aceeași. Nupțialitatea în rural a fost și încă a rămas „precoce” faptul că a scăzut ar putea fi explicat prin aceea că motivația căsătoriei s-a schimbat, ea; nu mai este „economică”, ca în condițiile gospodăriilor țărănești bazate pe proprietatea particulară. În aceasta trebuie văzut efectul direct al schimbărilor importante generate de cooperativizarea agriculturii.

Vorbind despre nupțialitate, trebuie să amintim și despre divorțialitate. În mediul rural divorțialitatea a fost mult mai scăzută decât în mediul urban. Mai mult, divorțialitatea este funcție de mărimea orașului: ea este cea mai ridicată în municipiul București și municipiile având peste 100 000 locuitori.

Tabelul nr. 59

Divorțialitatea populației urbane și rurale
în anii 1930–1939 și 1948–1984

Subperioadă	Divorțuri la 1000 locuitori		Rural —·100—100 Urban
	Urban	Rural	
1930–1934	0,88	0,36	-59,1
1935–1939	1,89	0,51	-73,0
.....
1948–1957	2,59	1,09	-57,9
1958–1966	3,56	0,98	-72,5
1967–1974	0,85	0,17	-76,5
1975–1980	2,32	0,82	-64,7
1981–1984	2,31	0,71	-69,3
1984	2,25	0,67	-70,2

Nivelul divorțialității populației urbane a fost de 2,5–5 ori mai înalt decât cel al populației rurale, în funcție de subperioadă. Evoluția acestui indice în întreaga perioadă 1946–1983 poate fi urmărită din figura 27.

Să remarcăm mai întâi scăderea bruscă a divorțialității în anul 1967; este efectul schimbării legislației privind desfacerea căsătoriei. Tendința de creștere a divorțialității

se continuă după 1968, cu unele oscilații; oricum, nivelul mult mai scăzut al divorțialității în mediul rural față de cel urban este expresia persistenței modelului cultural

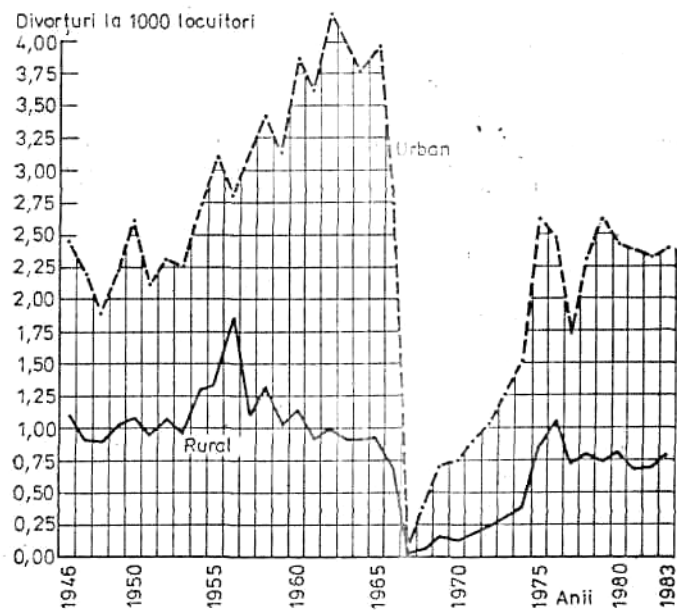

Fig. 27 Evoluția divorțialității populației urbane și rurale a României, 1946–1983.

țărănesc printre ale cărei trăsături găsim respectul și atașamentul față de familie și condamnarea hotărâtă a divorțului.

6. Evoluția numărului populației rurale și rolul migrației sat–oraș

Schimbarea cea mai spectaculoasă, sub raport demografic, cu importante implicații sociale, economice, culturale, este transferul de populație de la sate la orașe. Dacă populația rurală a României nu ar fi fost afectată de migrație, ținând seama de faptul că excedentul ei natural între 1 ianuarie 1948 și 1 ianuarie 1977 a fost de aproape

4 300 000, numărul ei la recensământul din 1977 ar fi trebuit să fie de aproximativ 16 300 000, iar proporția ei în populația totală ar fi fost de 76%. În 1982, populația municipiilor și orașelor, plus a comunelor suburbane a fost de 11 750 280 (52,1% din populația națională), iar a comunelor de 10 802 794.

Tabelul nr. 60

Creșterea totală ($P_{T+1}-P_1$), creșterea naturală (N-M) și creșterea migratorie (I-E) a populației totale, urbane și rurale a României între 1. I. 1930 și 1. I. 1941 și între 1. I. 1948 și 1. I. 1977

	1.I. 1930– –1.I. 1941	1.I.1948– –1.I.1977
1 POPULAȚIA TOTALĂ		
a. Creșterea totală	1 928 000	5 732 231
b. Creșterea naturală	1 901 925	6 026 271
c. Creșterea migratorie	–26 075	–294 040
2 POPULAȚIA URBANĂ		
a. Creșterea totală	722 000	6 494 333
b. Creșterea naturală	99 692	1 738 223
c. Creșterea migratorie	633 308	4 756 110
3 POPULAȚIA RURALĂ		
a. Creșterea totală	1 206 000	–762 102
b. Creșterea naturală	1 813 233	4 288 048
c. Creșterea migratorie	–607 233	–5 050 150

În perioada interbelică, creșterea populației urbane s-a datorat în proporție de aproape 88% fluxului de migranți de la sate. În anii 1948–1976 situația s-a schimbat esențial. Mai întâi, populația rurală a transferat circa 5 000 000 persoane populației urbane³⁰; populația urbană a absorbit deci întregul excedent natural al populației rurale (4 288 048) și o parte din populația rurală (762 102).

Rolul creșterii migratorii în creșterea totală a populației urbane a variat pe perioade: în anii 1948–1955 aceasta a contribuit în proporție de 83,3% la creșterea urbană, în anii 1956–1965, în proporție de 77,8%, iar în

³⁰ Reamintim că nu este vorba în exclusivitate de un transfer ca act de mobilitate spațială; a avut loc și declararea unor localități rurale ca localități urbane.

anii 1966–1976, proporția a scăzut la 64,3%, cealaltă parte (35,7%) revenind excedentului natural propriu. Pentru întreaga perioadă 1948–1976, creșterea migratorie a contribuit cu 73,2%, iar cea naturală cu 26,8% la creșterea populației urbane. Se cuvine deci subliniat faptul că în perioada 1966–1977, creșterea urbană – cea mai dinamică – s-a realizat în proporție apreciabilă din „efort propriu”, tendință care se va afirma și mai puternic în viitor.

Dacă luăm perioada 1 ianuarie 1948 – 1 ianuarie 1981, când numărul populației rurale a fost de 12 150 000 și respectiv 11 150 000, creșterea totală, a fost negativă: – 1 000 000 persoane, iar creșterea naturală 4 642 000. Prin urmare, la 1 ianuarie 1981 populația rurală ar fi trebuit să fie de 16 800 000. Satul a pierdut 5 650 000 persoane, din care: 4 650 000 excedentul natural și 1 000 000 din efectivul populației rurale.

Cifre semnificative furnizează recensămintele populației din 1966 și 1977 referitoare la numărul populației după locul de naștere și domiciliu, care ne permite să evaluăm amploarea migrației sat-oraș.

Să precizăm mai întâi că fluxul migratoriu „sat-oraș”, așa cum rezultă din datele recensământului din 1977, a fost pe departe cel mai important: 78,4%, în timp ce fluxul „oraș-sat” a reprezentat 21,6%.

Tabelul nr. 61

Populația totală a municipiilor și orașelor, a comunelor suburbane și a comunelor după domiciliu și după locul nașterii la 5 ianuarie 1977

	Populația totală	Persoane care s-au născut în comuna (orașul) în care domiciliază	%	Persoane care s-au născut în altă comună (oraș) decât în care domiciliază	%
ROMÂNIA	21 559 910	14 040 623	65,1	7 519 287	34,9
Municipii și orașe	9 395 729	3 973 794	42,3	5 421 935	57,7
Comune suburbane	843 616	584 279	69,3	259 337	30,7
Comune	11 320 565	9 482 550	83,8	1 838 015	16,2

Cea mai mobilă este populația din orașe și municipii; cea mai „sedentară” este populația satelor.

La data recensământului peste 4 000 000 de persoane avînd domiciliul la orașe erau născute la sate. Cît privește perioada cînd s-au stabilit aceste persoane la orașe, 27,8% s-au stabilit în perioada 1950–1964 și 48% în perioada 1965 – 5 ianuarie 1977.

Migrația internă din România, pînă în prezent, are drept flux principal migrația sat–oraș (aproape 80%); se cuvine să mai adăugăm – pentru o teorie generală a migrației – și constatarea că în migrația internă femeile dețin o pondere mai mare decît bărbații.

Natalitatea, mortalitatea și excedentul natural al
populației urbane și rurale a României, 1946–1984
(la 1000 locuitori)

Anii	Natalitatea		Mortalitatea generală		Excedentul natural	
	Urban	Rural	Urban	Rural	Urban	Rural
1946	17,5	26,9	18,0	19,0	-0,5	7,9
1947	16,5	25,4	21,5	22,2	-5,0	3,2
1948	16,4	26,2	14,0	16,1	2,4	10,1
1949	19,7	30,1	12,3	14,1	7,4	16,0
1950	20,1	28,1	12,6	12,3	7,5	15,8
1951	20,4	26,6	13,4	12,5	7,0	14,1
1952	19,4	26,8	10,0	12,3	9,4	14,5
1953	19,9	25,2	9,6	12,2	10,3	13,0
1954	20,1	26,5	9,3	12,2	10,8	14,3
1955	20,6	27,4	7,9	10,3	12,7	17,1
1956	20,6	26,3	8,4	10,6	11,1	15,7
1957	18,1	25,1	8,6	10,9	9,5	14,2
1958	16,7	24,0	7,7	9,1	9,0	14,9
1959	15,0	22,6	8,8	10,9	6,2	11,7
1960	14,6	21,3	7,7	9,3	6,9	12,1
1961	13,9	19,2	7,6	9,3	6,3	9,9
1962	13,2	17,6	8,1	9,8	5,1	7,8
1963	13,3	16,8	7,6	8,6	5,7	8,2
1964	12,7	16,4	7,4	8,4	5,3	8,0
1965	12,1	15,9	7,8	9,0	4,3	6,9
1966	11,4	16,1	7,1	8,9	4,3	7,2
1967	26,9	27,6	8,2	10,0	18,7	17,6
1968	25,8	27,2	8,5	10,3	17,3	16,9
1969	21,5	24,5	8,8	10,9	12,7	13,6
1970	18,9	22,6	8,3	10,4	10,6	12,2
1971	17,3	21,1	8,3	10,3	9,0	10,8
1972	16,8	20,3	8,1	10,0	8,7	10,3
1973	16,4	19,5	8,3	10,8	8,1	8,7
1974	19,7	20,8	8,0	9,9	11,7	10,9
1975	19,4	19,9	8,1	10,2	11,3	9,7
1976	19,6	19,3	8,1	10,7	11,5	8,6
1977	18,7	20,4	7,8	11,3	10,9	9,1
1978	17,9	20,1	7,8	11,5	10,1	8,6
1979	18,7	18,6	8,4	11,1	10,3	7,5
1980	18,3	17,7	8,7	12,0	9,6	5,7
1981	17,5	16,7	8,4	11,6	9,1	5,1
1982	15,7	15,0	8,2	11,6	7,5	3,4
1983	14,4	14,1	8,4	12,3	6,0	1,8
1984	16,0	15,1	8,4	12,3	7,6	2,8

Nupțialitatea, divorțialitatea și mortalitatea infantilă
a populației urbane și rurale a României, 1946–1984
(la 1000 locuitori)

Anii	Nupțialitatea		Divorțialitatea		Decese sub 1 an la 1000 născuți-vii	
	Urban	Rural.	Urban	Rural	Urban	Rural
1946	11,0	12,0	2,43	1,05	141,1	168,6
1947	9,9	9,8	2,24	0,93	158,5	206,6
1948	11,4	11,2	1,89	0,89	115,1	148,0
1949	13,2	11,1	2,25	1,04	106,4	142,5
1950	12,8	11,3	2,64	1,08	112,2	117,7
1951	11,6	9,9	2,14	0,92	132,0	114,4
1952	11,7	9,7	2,33	1,08	90,2	108,4
1953	12,1	9,8	2,24	0,96	76,4	101,9
1954	13,7	11,5	2,76	1,28	74,8	92,7
1955	13,2	10,7	3,13	1,30	60,3	83,2
1956	12,8	11,2	2,89	1,90	68,8	85,9
1957	12,9	10,8	3,19	1,09	69,1	84,9
1958	13,3	11,0	3,44	1,28	60,5	72,4
1959	12,9	9,7	3,12	1,03	67,2	78,1
1960	13,6	9,4	3,95	1,14	67,5	76,9
1961	12,6	8,3	3,61	0,93	56,3	73,9
1962	13,1	8,3	4,19	0,99	49,4	62,2
1963	12,6	7,7	3,92	0,93	44,6	59,3
1964	12,0	7,4	3,74	0,91	39,8	52,0
1965	11,7	7,1	3,93	0,93	49,0	46,0
1966	11,4	7,4	2,44	0,67	41,3	48,9
1967	9,4	7,1	*	*	42,6	49,0
1968	8,6	6,7	0,42	0,06	56,2	61,6
1969	8,3	6,1	0,69	0,12	51,4	57,0
1970	8,6	6,2	0,74	0,14	46,4	51,2
1971	9,0	6,2	0,90	0,17	38,5	44,4
1972	9,7	6,1	1,02	0,20	35,8	42,5
1973	10,6	6,4	1,27	0,28	33,3	41,1
1974	11,0	6,4	1,54	0,34	30,3	38,2
1975	11,9	6,5	2,62	0,86	30,0	38,1
1976	12,4	6,6	2,50	1,03	26,1	35,5
1977	11,3	7,3	1,72	0,70	26,4	35,1
1978	11,1	7,4	2,32	0,76	26,1	33,8
1979	11,4	6,9	2,65	0,74	26,7	35,9
1980	10,3	0,3	2,40	0,76	25,9	32,4
1981	10,0	6,5	2,37	0,72	24,4	32,6
1982	9,4	6,2	2,29	0,71	24,4	31,6
1983	8,7	5,9	2,33	0,76	20,9	26,8
1984	8,8	5,8	2,25	0,67	20,5	26,5